

ارزیابی معیارهای موثر بر فعالیت زنان در فضای شهری (مطالعه موردی: پیاده‌راه اسفیریس، اردبیل)

سامان ابی زاده* - استادیار، گروه هنر و معماری، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر بررسی معیارهای موثر بر ارتقای فعالیت و حضور زنان در فضاهای شهری (پیاده‌راه اسفیریس واقع در شهر اردبیل) و با بهره‌گیری از مدل مکانی کانتر بود.

روش‌شناسی تحقیق: این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه انجام، از نوع توصیفی-تحلیلی و از نوع همبستگی است. داده‌های مورد نیاز با استفاده از پیمایش از اهالی جمع‌آوری شده است. جامعه آماری تحقیق حاضر را شهروندان اردبیل تشکیل می‌دهند که ۳۸۳ نفر از شهروندان اردبیل از بین ۸۰۰ نفر بر طبق جدول مورگان به روش تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند که از این تعداد ۲۴۵ نفر زن و ۱۳۸ نفر مرد بودند و به منظور بررسی مولفه‌ها، پرسشنامه‌ی فعالیت و رفتار، پرسشنامه‌ی ویژگی‌های کالبدی-فضایی و پرسشنامه‌ی معانی اجرا گردید؛ که ضمن تأیید روایی و سپس پایایی آن‌ها با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ سنجیده شده که نشان از سطح بالای اطمینان ابزار تحقیق می‌باشد. برای تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از نرم‌افزار SPSS از آزمون‌های T تک نمونه‌ای و همبستگی پیرسون، استفاده شد.

یافته‌ها و نتیجه‌گیری: نتایج منجر به این نتیجه شد که پیاده‌راه اسفیریس اردبیل، از نظر شاخص‌های کالبدی-فضایی در حد متوسط است و میانگین‌های کمتر از ۳، بیانگر وجود ضعف در این مولفه‌ها می‌باشد؛ این شاخص‌ها معنادار و موثر بر حضور بانوان بوده و اگر دارای کیفیت بالا باشند، تأثیر مثبتی بر حضور بانوان خواهند گذاشت ولی در حال حاضر با توجه به نتایج، شاخص‌های کالبدی-فضایی در حد متوسط بوده و باعث حضور کمتر بانوان در محدوده پیاده‌روی شده است.

واژه‌های کلیدی: فعالیت زنان، فضای شهری، مدل مکانی کانتر، پیاده‌راه اسفیریس اردبیل.

نحوه استناد به مقاله:

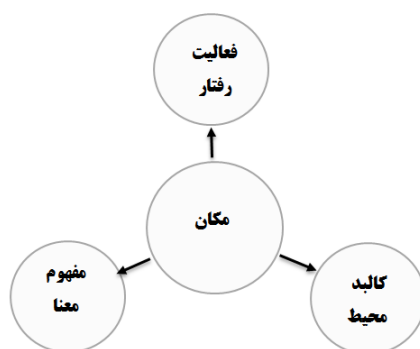
ابی‌زاده، سامان. (۱۴۰۰). ارزیابی معیارهای موثر بر فعالیت زنان در فضای شهری (مطالعه موردی: پیاده‌راه اسفیریس، اردبیل). *مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۶(۳)، ۶۶۷-۶۸۱.

<https://dori.net/dor/20.1001.1.25385968.1400.16.3.15.2>

مقدمه

اهمیت موضوع با توجه به این‌که در تاریخ شهرسازی همواره طراحی شهرها بر نیازهای مردان منطبق بوده و فارغ از توجه به فعالیت‌ها و شرایط خاص زنان می‌باشد؛ مستلزم بررسی مفهوم عملکردی و تطابق شکل کالبدی با نیازهای اجتماعی همه گروه‌های سنی جنسی، قومی و... است. بنابراین لازم است تا معیارهای مؤثر بر میزان فعالیت زنان و ترجمه آن‌ها در فرایند طراحی که منجر به ایجاد فضای شهری متناسب با فعالیت‌های موجود در آن می‌گردد، استخراج شود. خلق فضای شهری مناسب برای تمامی گروه‌های اجتماعی، از طریق شناخت نیازهای کیفی و فضایی در شهر، باید به گونه‌ای باشد که به منظور ارتقای کیفیت محیطی و ایجاد بستری مناسب برای زندگی فعال شهری عمل کند. یکی از تقسیم‌های اجتماعی که باعث ناهمگونی و نابرابری عرصه‌های عمومی می‌شود؛ جنسیت است. جنسیت نوعی ساختار اجتماعی است و به استنباط جامعه به رفتار، ویژگی‌ها و نقش‌های مناسب برای زنان و مردان مربوط می‌شود. در تقسیم اجتماعی زنان در حوزه خصوصی خانواده قرار می‌گیرند و مراقبت‌های عاطفی و انجام امور خانگی را بر عهده دارند ولی مردان در حوزه عمومی، کار، سیاست و فراغت هستند و تحت حمایت حوزه خصوصی قرار می‌گیرند و زنان به آن‌ها خدمت می‌کنند. بنابراین فضاها هم دارای جنسیت می‌باشند. عمدتاً فضاهایی مردانه هستند که روحیه کار و حرکت در آنها دمیده شده و دارای شخصیتی خشن، صلب و اجتماع‌گریز هستند. بر عکس فضاهای زنانه با روحیه خانگی و صمیمی اغلب شاهدهی بر رفتارهای لطیف، فضاهای نرم و اجتماع‌پذیر هستند و میل به مکث و گذران اوقات فراغت را فراهم می‌سازند. در جامعه امروز مشکلات و کمبودهای بسیاری در مناسب‌سازی فضاها برای استفاده تمام اقشار جامعه به خصوص اقشار کم‌توان، ناتوان و آسیب‌پذیر وجود دارد. در این میان زنان به‌عنوان قشری آسیب‌پذیر با مشکلات بسیاری در هنگام حضور و فعالیت خود در فضاهای شهری مواجه می‌باشند. بنابراین ایجاد فضاهای شهری مناسب و پاسخگو به نیازهای زنان و روابط بین محیط و فعالیت‌های آن‌ها، فضای شهری را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

متداول‌ترین مدل برای مکان و شهر مدل کانتر است. در این مدل کالبد اصل بوده و "معنا" تصورات ذهنی است که مولفه‌ای جدا و مستقل است و با دو مولفه دیگر یعنی کالبد و فعالیت، در تعامل است که در نهایت مفهوم مکان را می‌سازد. در مدل استوارت هال هم "معنا" اساس هر گونه رویداد، پدیده و مکان می‌باشد، لذا تمرکز بر نحوه تولید معنا بوده و این نوع معنا را با فرهنگ یکی می‌داند. مکان به‌عنوان واحد تجربه محیط مطرح شده است و مکان نتیجه و محصول روابط بین فعالیت‌ها، وجه فیزیکی، و مفهوم فعالیت در محل‌های فیزیکی بوده و به‌علاوه، دارای این قابلیت است که محیط را به فرایندهای اجتماعی مرتبط کند (Canter, 1983).

شکل ۱. مدل مکان کانتر ماخذ (Canter, 1983)

فضاهای شهری به مثابه نظام‌های فرهنگی، بستری هستند که معناهای مشترک جامعه را بازنمایی می‌کنند. شهر تاریخی اردبیل خاستگاه صفویه و از مهم‌ترین شهرهای این دوره بوده است و فضاهای شهری آن در این دوره به دلیل توجه خاص حکومت به هنر و معماری و گرایش به تشیع و عرفان و مفاهیم وابسته به آن، محل بروز و ظهور اعتقادات شیعی می‌گردند (پیربائنی و همکاران، ۱۳۹۷).

در پژوهش حاضر با استفاده از مدل مکان کانتر و نظریه فرهنگی استوارت هال، به بررسی و تحلیل معیارهای موثر بر فعالیت زنان در فضای شهری در پیاده‌راه عالی قاپو موسوم به گذر تاریخی «فرهنگ و هنر اسفیریس» اردبیل، پرداخته شده و در نهایت راهکارهایی مناسب در راستای تقویت نقش و فعالیت زنان در فضای شهری ارائه می‌گردد.

توجه به شرایط خاص نظام شهری در کشور و شرایط کاملا منحصر بفرد شهر اردبیل در سلسله مراتب استان، لزوم استفاده از مطالعات، تجارب و بررسی‌های کامل کیفیت زندگی شهری و شناسایی شاخص‌های کلی جهت ایجاد یک ابزار مناسب پایش و اندازه‌گیری شرایط کیفی و کمی زندگی شهری و شهروندی با استفاده از معیارها و شاخص‌های علمی و بومی شده را امری کاملا ضروری نشان می‌دهد، تا با بررسی متغیرهای تاثیرگذار در تمامی ابعاد به‌ویژه در ابعاد اصلی اجتماعی و کالبدی به شناسایی شاخص‌های موثر در ارتقای فعالیت زنان در فضای زندگی شهری شهر اردبیل نایل آمده و زمینه یک برنامه‌ریزی علمی و کامل را برای این شهر فراهم آورد.

هدف از انجام این تحقیق ارزیابی ساماندهی فضاهای شهری و بررسی و تحلیل معیارهای موثر بر فعالیت زنان در فضاهای شهری، ارائه شاخص‌ها و مولفه‌ها و معیارهای فضای شهری مناسب و ارائه راهکارهای مناسب برای تقویت فعالیت زنان در فضاهای شهری بوده و نیز بررسی این که آیا بین شاخص‌های فضای شهری از نظر ابعاد کالبدی و اجتماعی شهر اردبیل و میزان ارتقای حضور و فعالیت بانوان در امور شهری رابطه معناداری وجود دارد؟

محمود شارع‌پور، نوین تولایی و اصلی اسلامی در سال ۱۳۹۸ مقاله‌ای تحت عنوان "ارزیابی مطلوبیت فضاهای عمومی شهری از دیدگاه جوانان (مورد مطالعه: شهر قائمشهر)" ارائه نمودند. این پژوهش باهدف ارزیابی مطلوبیت فضاهای عمومی شهری از دیدگاه جوانان به لحاظ شاخص‌های اجتماع‌پذیری، وضعیت دسترسی و به‌هم‌پیوستگی، آسایش و منظر و وضعیت کاربری و فعالیت‌ها و مقایسه دیدگاه دختران و پسران در فضاهای عمومی شهری می‌پردازد. با توجه به نتایج حاصله، جوانان؛ اجتماع‌پذیری، دسترسی و به‌هم‌پیوستگی، کاربری و فعالیت‌ها و آسایش و منظر فضاهای عمومی در شهر قائمشهر را در حد متوسط ارزیابی کردند. بین دختران و پسران در ارزیابی مطلوبیت فضاهای عمومی شهری تفاوت معناداری وجود داشت که در واقع دختران دید منفی‌تری به لحاظ مطلوبیت فضاهای عمومی شهری داشتند (شارع‌پور و همکاران، ۱۳۹۸).

زینب محمدی مکوندی پژوهشی تحت عنوان "بررسی تاثیر کیفیت فضای شهری بر میزان حضور زنان در شهر اهواز نمونه موردی: محله کیانپارس" را در سال ۱۳۹۷ به انجام رساند. این پژوهش با هدف بررسی تاثیر کیفیت فضای شهری بر میزان حضور زنان در شهر اهواز نمونه موردی محله کیانپارس انجام شده و به بازشناسی دلایل محدود کننده حضور زنان و تعاملات اجتماعی در کیانپارس می‌پردازد. با توجه به نتایج حاصله، اهم متغیرهای مستقل تأثیرگذار شامل (امنیت و ایمنی، دسترسی و کیفیات فضای شهری در معادله رگرسیون مثبت است. بنابراین بیان کننده این نکته است که با افزایش متغیرهای مستقل امنیت و ایمنی، دسترسی و کیفیات فضای شهری) میزان انجام فعالیت و حضور زنان در فضای عمومی نیز افزایش می‌یابد (محمدی مکوندی، ۱۳۷۹).

فاطمه زمانی دارانی و سوده مقصودی در سال ۱۳۹۷ مقاله‌ای تحت عنوان "سنجش میزان مطلوبیت کالبدی فضای شهری از دیدگاه زنان (مطالعه موردی: شهر داران)" ارائه نمودند. در این مقاله میزان مطلوبیت فضای شهری را از دید زنان بررسی گردیده است. این پژوهش یک پژوهش کمی - کاربردی بوده و از لحاظ نوع پژوهش، یک پژوهش توصیفی می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد که مطلوبیت کالبدی فضای شهری مورد مطالعه در گروه نمونه متوسط محسوب می‌شود (زمانی دارانی و مقصودی، ۱۳۹۷).

فاطمه یوسفی و آتوسا بیات در سال ۱۳۹۶، مقاله‌ای تحت عنوان "بررسی تطبیقی مولفه‌های کیفی فضای شهری در پیاده‌راه‌های شهر تبریز با توجه به میزان پاسخگویی به نیازهای زنان (نمونه موردی پیاده‌راه تربیت و پیاده‌راه شهریار کوی ولیعصر تبریز)" ارائه نمودند. هدف از پژوهش حاضر، بررسی میزان پاسخگویی دو پیاده‌راه تربیت و شهریار کوی ولیعصر تبریز به‌عنوان نمونه‌ای از فضاهای شهری به نیازهای زنان می‌باشد. نتایج گویای آن است که از نظر معیارهای مطرح شده در زمینه پیاده‌راه‌های موفق، پیاده‌راه تربیت در پاسخگویی به نیازهای زنان موفق‌تر به نظر می‌رسد (یوسفی و بیات، ۱۳۹۶).

جوادی بابایی، پریسا دشتی‌زاده و زهرا طالب‌زاده در سال ۱۳۹۶، مقاله‌ای تحت عنوان "مناسب‌سازی فضای شهری برای زنان" ارائه نمودند. هدف از این موضوع بررسی عوامل موثر در حضورپذیری زنان جهت برخورداری از فضای شهری ایده‌آل برای حضور هرچه بیشتر بانوان در فضای شهری می‌باشد. بررسی‌های انجام شده در بلوار استقلال مشهد نشان می‌دهد عواملی مانند تنوع کاربری،

دسترسی به حمل‌ونقل عمومی، نظارت ارگان‌های امنیتی و مواردی از این قبیل می‌توانند به حضورپذیری هرچه بیشتر زنان در فضاهای شهری کمک کنند (بابایی و همکاران، ۱۳۹۶).

علیرضا محمدی، عطا غفاری گیلانده و هاجر نصیری در سال ۱۳۹۶ مقاله‌ای تحت عنوان "کیفیت فضای شهری و نیاز زنان" ارائه نمودند. هدف این مقاله بررسی در مورد فضاهای شهری جاذب برای مردم، ایجاد حس مطلوب بودن یا راحتی از طریق بالا بردن سطح کیفیت در آن‌ها است. نتایج نشان می‌دهد که افزایش حضور زنان در جامعه و تبدیل از شکل انفعالی و درون‌خانگی به شکل فعالانه و برون‌خانگی، نیازمند نگرش جدید در طراحی فضاهاست (محمدی و همکاران، ۱۳۹۶).

هاشم داداش‌پور، احمد یزدانیان و وحید کشت کار در مقاله‌ای تحت عنوان "شناسایی و تحلیل مولفه‌های موثر بر حضور عادلانه زنان در فضای عمومی شهر (مطالعه موردی: بوستان شوش تهران)" در سال ۱۳۹۶ در پی پاسخ به این سوال است که جنس‌های متفاوت در بوستان شوش موجب چه نوع تفاوت‌های فضایی می‌شوند؟ نتایج یافته‌ها نشان می‌دهد در بوستان شوش، مؤلفه جنسیت مهم‌ترین مؤلفه‌ای است که حضور گروه‌های مختلف را در فضا رقم می‌زند. بدین شکل که برخی از افراد به واسطه جنسیت از فضای بوستان طرد و متقابلاً برخی دیگر در فضا جذب می‌شوند (داداش‌پور و همکاران، ۱۳۹۶).

مریم برومند و سولماز رضایی در سال ۱۳۹۵ مقاله‌ای تحت عنوان "ارزیابی عملکرد بوستان‌های زنان در ارتقای عدالت جنسیتی در شهرهای اسلامی نمونه موردی: بوستان مادر آزادگان، منطقه ۱۵ شهر تهران" به مطالعه عملکرد بوستان زنان در ارتقای عدالت جنسیتی در شهرها پرداختند. روش پژوهش آنان ارزیابی و همبستگی مبتنی بر تکنیک پرسشنامه بود و نتایج نشان داد دسترسی، آزادی حضور و امنیت از دید زنان مهم‌ترین شاخص‌های دستیابی به عدالت جنسیتی بوده و زیرشاخص‌های نوع پوشش، خوانایی و میزان بروز جرم و مزاحمت به ترتیب مهم‌ترین اولویت‌های شاخص‌های یاد شده هستند که در افزایش حضور انتخابی زنان در فضاهای شهری و برقراری تعاملات اجتماعی آنان مؤثر می‌باشد (برومند و رضایی، ۱۳۹۱).

مهشید بارانی در سال ۱۳۹۵ مقاله‌ای تحت عنوان "بررسی چگونگی مبلمان شهری و تاثیر آن بر اجتماع‌پذیری فضای شهری برای زنان" ارائه نمودند. این پژوهش سعی بر دستیابی به ایده‌آل‌های مبلمان شهری به‌عنوان یکی از عوامل بسترساز برای استفاده از محیط‌های شهری، از دیدگاه نیازها و ادراکات زنان در جهت ارتقای تجربه‌ی حضور جمعی و لذت از مکث و دیدن فضا می‌باشد. در طی مراحل پژوهش، مولفه‌های مطلوبیت مبلمان شهری برای زنان مورد مطالعه قرار گرفته است. با استناد به نتایج حاصل شده، می‌توان گفت عمده‌ی نیازها در رابطه با لزوم شناخت کافی از ویژگی‌های فیزیولوژیک، جسمی و روحی، و نیز ارگونومی و آنتروپومتری است، به‌گونه‌ای که کیفیت استفاده برای تمامی اقشار ارتقا یابد (بارانی، ۱۳۹۵).

وحید کشت‌کار، احمد یزدانیان و سمانه قدیری مقاله‌ای تحت عنوان "بررسی گفتمان حق به شهر با تاکید بر حضورپذیری زنان در فضای شهری (نمونه موردی: پارک شهر)" را در سال ۱۳۹۵ ارائه نمودند. هدف اصلی در این پژوهش پس از بررسی چپستی حق به شهر، ارزیابی و سنجش حضورپذیری زنان در فضای شهری از منظر این گفتمان است. بدین منظور از روش مطالعه کتابخانه‌ای-اسنادی و شیوه تحلیل محتوا بر پایه مصاحبه و پرسشنامه با مصرف‌کنندگان فضا استفاده شده است (کشت‌کار و همکاران، ۱۳۹۵).

شادی غضنفریان در سال ۱۳۹۵ مقاله‌ای تحت عنوان "اصول و روش‌های طراحی فضای شهری مناسب برای حضور و فعالیت زنان نمونه موردی: سبزه میدان زنجان" ارائه نموده است. در این مقاله نشان داده شده است که با مناسب‌سازی مبلمان شهری و مکان قرارگیری آن‌ها و نیز ایجاد ارتباط صحیح بین عناصر شهری می‌توان زمینه ایجاد امنیت، ایمنی و آرامش برای زنان را فراهم کرد. مهم‌ترین معیارهایی که برای ایجاد فضایی ایمن برای زنان امنیتی اجتماعی، امنیت فضایی و امنیت کالبدی می‌باشد (غضنفریان، ۱۳۹۵).

آذین حاجی احمدی همدانی، حمید ماجدی و لعلیا جهان‌شاهلو در سال ۱۳۹۴، مقاله‌ای تحت عنوان "بررسی معیارهای تاثیرگذار بر افزایش میزان فعالیت زنان در فضاهای شهری (مطالعه موردی: محله پونک شهر تهران)" را ارائه نمودند. نتایج نشان می‌دهد که با افزایش ایمنی و امنیت، زمان فعالیت و معاشرت‌پذیری در فضاهای شهری، میزان فعالیت زنان نیز افزایش می‌یابد (حاجی احمدی و همکاران، ۱۳۹۴).

شادی محمدزاده سقطی در سال ۱۳۹۴ مقاله‌ای تحت عنوان "واکاوی تأثیر اجتماع‌پذیری در فضاهای عمومی: تأملی بر ارتقای جایگاه زنان در فضای شهری" ارائه نموده است. هدف پژوهش حاضر با تأکید بر ارتقای نقش و جایگاه زنان در فضاهای شهری با

بررسی اجتماع‌پذیری در شهرها شکل گرفته است. نتایج حاصل از این پژوهش مبین آن است که شاخص‌های مؤثری نظیر امنیت، آسایش، حس تعلق و ... در عرصه‌های عمومی شهر، بر انگیزش حضور زنان در این عرصه‌ها مؤثر هستند (محمدزاده سقطی، ۱۳۹۴).

مریم دنیوی‌راد و محبوبه خواجوی در سال ۱۳۹۳ مقاله‌ای تحت عنوان "سنجش عوامل موثر بر حضورپذیری زنان در فضای شهری (پارک رسالت مشهد)" عوامل مؤثر بر حضورپذیری زنان در پارک رسالت مشهد را به روش مشاهده میدانی و پرسشنامه مورد بررسی قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که همبستگی میان متغیرهای سن، وضعیت تأهل، وضعیت اشتغال، تعداد فرزندان، مدت اقامت و میزان استفاده از فضا وجود ندارد و بیش از ۵۰ درصد افراد از پارک به جهت فعالیت‌های گزینشی و انتخابی استفاده کرده و در نهایت شاخص‌های امنیت، نظارت اجتماعی، راحتی و آسایش و اجتماع‌پذیری و غیره به‌طور مستقیم بر مطلوبیت فضاهای عمومی از منظر بانوان اثرگذار بود (دنیوی‌راد و خواجوی، ۱۳۹۳).

دکتر سید نصرالدین الیاس‌زاده مقدم و الهام ضابطیان در سال ۱۳۸۹، مقاله‌ای تحت عنوان "بررسی شاخص‌های برنامه‌ریزی شهری موثر در ارتقاء امنیت زنان در فضاهای عمومی با رویکرد مشارکتی (نمونه موردی: بخش مرکزی شهر تهران)" را ارائه نمودند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که هر چه میزان تردد زنان در پهنه‌های مورد مطالعه بیشتر بوده است، میزان احساس امنیت بیشتری داشته‌اند (الیاس‌زاده مقدم و ضابطیان، ۱۳۸۹).

مجتبی رفیعیان، راضیه رضازاده، مهسا سیفایی و یزدان احمدوند در سال ۱۳۸۷، شاخص‌های مؤثر بر مطلوبیت فضاهای عمومی شهری را از منظر گروه‌های خاص اجتماعی (زنان) در میدان نبوت تهران مورد بررسی قرار دادند. روش بررسی با ابزار پرسشنامه و مصاحبه عمیق انجام شد و این نتایج حاصل شد که شاخص‌های تعیین شده مانند امنیت، نظارت اجتماعی، استفاده و فعالیت‌ها، تعامل اجتماعی، دسترسی، طراحی و مسائل کالبدی، هویت، تمایل به مشارکت، راحتی و منظر و اجتماع‌پذیری به‌طور مستقیم بر مطلوبیت فضای عمومی شهری از منظر زنان اثرگذار بوده و از نظر زنان، اجتماع‌پذیر بودن فضا و نظارت اجتماعی، بیشترین ارتباط را با میزان مطلوبیت فضاهای عمومی شهری دارا بود (رفیعیان و همکاران، ۱۳۹۱).

یک فضای شهری می‌تواند متناسب با نیازهای زمانی و مکانی افراد جامعه، خصلت مطلوب یا نامطلوب پیدا کند که بستگی به میزان همخوانی و همنوایی کارکردی با اهداف مورد انتظار، تناسب با نیازهای روزمره گروه‌های اجتماعی و همنوایی با کلیت ساختار شهر دارد (رفیعیان و سیفایی، ۱۳۸۴: ۳۷) و ادراک فضاهای شهری و نحوه استفاده از آن نیز به فرد و ویژگی‌های گروهی بستگی دارد (Holland et al, 2007:1). تحقیقات اخیر نشان دادند برای اغلب مردم، کیفیت محیط یک محل به‌مراتب مهمتر از امور دیگر است. شاید به این دلیل که انسان‌ها هر روز از خیابان‌ها، محله‌ها و محیط پیرامون خود استفاده می‌کنند و کیفیت فضاهای عمومی به‌شدت بر زندگی روزمره آنان اثرگذار است (Sharepour, 2014). فضاهای فاقد کیفیت اجتماعی کالبدی و خدمات شهری مانند میدان‌های بزرگ بی‌کیفیت با کارکرد صرفاً ترافیکی و فضاهای فاقد تجهیزات و تسهیلات شهری، منجر به جامعه‌گریزی افراد می‌شود (Knorr, 2014). از طرفی محیط‌هایی که تعامل اجتماعی قابل توجهی بین ساکنین وجود دارد، میزان جرم و جنایت پایین است شاید به این دلیل که وظایف و التزامات اجتماعی روشن‌تر، حمایت مردم از یکدیگر بیشتر و از خودبیگانگی کمتر است (شجاعی و پرتوی، ۱۳۹۴: ۹۷). فضای خوب و جوان‌پسند می‌تواند تعلق خاطر را نسبت به محیط پیرامون در وی ایجاد کند. لازمه انجام فعالیت‌های اجباری حضور مداوم در شهر است بنابراین افراد ناچار به استفاده از فضا با هر کیفیتی هستند از طرفی انجام فعالیت‌های اختیاری، مشارکت در فعالیتهای جمعی و مدنی مستلزم وجود فضاهای مطلوب شهری است که زمینه‌ساز حضور داوطلبانه افراد را در شهر فراهم ساخته و فضای اجتماعی باکیفیت می‌تواند تأثیر مثبت و معناداری بر سبک گذران فراغت جوانان داشته باشد (Zahedzahedani & Azizi, 2012:83). ولی بیشتر شهرها در تأمین فضاهای فراغتی در سطح کمی و کیفی مناسبی قرار ندارند و کمبود فضاهای مناسب برای گذران فراغت باعث بروز مشکلات اجتماعی و فراغت‌های آسیب‌زا و انتقال فعالیت‌های فراغتی از مکان‌های عمومی و قابل نظارت شهری به مکان‌های سربسته و دگرگونی فراغت جمعی و برون‌گرا به فراغت‌های درون‌گرا و انفعالی شدند (Rafatjah, 2014:133).

به تمامی افعال انسانی که در راستای برآوردن یکی از نیازهای او انجام می‌گیرد، فعالیت گفته می‌شود و نحوه انجام یک فعالیت را رفتار می‌گویند. رفتار انسانی برآیندی از انگیزه‌ها و نیازهای فرد، قابلیت محیط، تصویر ذهنی فرد از دنیای خارج ناشی از ادراک او و معنایی که این تصویر برای او دارد، می‌باشد (لنگ، ۱۳۸۶: ۹۷). فعالیت‌ها اساس ساختار یک فضا هستند. این که کاری برای انجام

دادن وجود داشته باشد، باعث می‌شود که افراد دلیلی برای وارد شدن به فضا و خروج از آن داشته باشند (سیفایی، ۱۳۸۴:۸۰). فعالیت‌های ضروری، اختیاری و اجتماعی سه گروه فعالیت‌های قابل انجام در فضاهای شهری‌اند که از میان این سه گروه متمایز از فعالیت‌های انسانی، فعالیت‌های اجتماعی و اختیاری، در کیفیت بخشی به شهر و فضاهای شهری بسیار مؤثرند (راست‌بین و همکاران، ۱۳۹۱:۳۷). فعالیت‌هایی را می‌توان مرتبط با فضای شهری خواند که به گونه‌ای حضور فرد و سایر افراد در یک فضای مشترک و عمومی با دیگران در آن‌ها دخیل است. ممکن است یک فضای شهری به عده‌ای از رفتارها اجازه بروز ندهد (پاکزاد، ۲۰۰۵:۴۱).

از دیدگاه برخی نویسندگان، به دلیل تفکر غالب مرد سالارانه، با وجود گسترش فعالیت‌های اقتصادی و شرکت همه جانبه زنان در امور اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی (علاوه بر نقش قبلی آن‌ها) که نیازمند حضور فعالانه آن‌ها در شهر و فضاهای عمومی شهری است، هیچ‌گونه تلاشی مبنی بر ایجاد و خلق فضاهای شهری مطلوب آنان در جامعه و یا مناسب‌سازی فضاهای موجود، صورت نپذیرفته است و تمامی مطالعات در حد تعیین و بررسی میزان امنیت زنان در شهر بوده است (سیفایی، ۱۳۸۴:۲۱). در این میان نگرش مثبت شهروندی که یک نوع سرمایه روانشناختی محسوب می‌شود می‌تواند در فرایند توانمندسازی زنان فقیر شهری آنان را یاری رساند. هدف رویکرد توانمندسازی زنان فقیر شهری، خود اتکایی بیشتر و تقویت درونی آن‌ها است. رویکرد توانمندسازی، زنان را صرفاً آسیب‌پذیر، فقیر و نیازمند حمایت نمی‌بیند، بلکه با هدف کسب آگاهی و درک رابطه‌ی جنسیت و قدرت، تأکید بر احساس با ارزش بودن و به‌دست آوردن توانایی برای استفاده از حق انتخاب، زنان را برای زندگی اجتماعی آماده می‌نماید. کسب مهارت برای سازماندهی و تحت تأثیر قرار دادن تغییرات اجتماعی و برقراری یک نظم عادلانه‌ی اجتماعی و اقتصادی از اجزاء اصلی فرایند توانمندی است.

فضاهای شهری به تبع فعالیت‌های روزانه مردم، معانی مختلف و چندگانه‌ای را درون خود در بر می‌گیرد (Garcia-Ramon, Ortiz, & Prats, 2004:216). بنابراین تا زمانی که هر اجتماع عضوهای خود را با مدل‌های جنسیتی بپذیرد، در حقیقت جنسیت در مقابل بسیاری از مدل‌های مذکر/مونث به‌عنوان قسمتی از روند زندگی، با آن مغایرت دارد (Cuthbert, 2006:128). فضای شهری صحنه‌ای است که نقش جنسیت در آن حک شده، تدوین شده و نیز شکافته شده است (Rennie, Short, 2006:127). فضای شهری فقط دارای ابعاد کالبد (فیزیکی) نیست، بلکه دارای جنبه‌های اجتماعی و سمبولیکی است که خصوصاً به روابط جنسیتی موجود در ساختار اجتماعی وابسته است (Rennie Short, 2006:127). فضای مناسب تمایل به حضور را افزایش داده، تمامی ابعاد فضای شهری انسانی-کالبدی را مورد توجه قرار می‌دهد (Gehl, 1996:125). مطالعات نشان می‌دهند که در استفاده از فضا با توجه به منظر جنسیت، زنان به راحتی مردان در استفاده از فضاهای عمومی شهری لذت نمی‌برند (Ioafland & Boys; 1984). به‌علاوه از موضوعاتی که به فضا مربوط می‌شود، بحث دسترسی و قابلیت وصول نیز حائز اهمیت است (Banerjee, 2001:19). در فضاهای شهری، چیدمان المان‌ها و مبلمان شهری مختلف نظیر، نیمکت‌ها، تلفن‌های عمومی، آبنماها، مجسمه‌ها و تندیس‌ها، چرخ‌های فروش اغذیه، می‌تواند موجب تعامل اجتماعی قوی‌تر و یا ضعیف‌تر شود (Carmona, M. Heath, T. Oc, T. Tiedsell, S. 2005:128).

زنان غالباً هنگامی که در محیط شهری قرار می‌گیرند، بیم این را دارند که در موقعیت دزدی یا آزار بدنی قرار گیرند و آن احساس آرامشی را که لازم است ندارند (Day, 2000). هراس عظیم زنان از فضای شهری، آنان را در استفاده از فضا در زمان محدود می‌کند (Carmona, Heath, Oc & Tiedsell, 2003:194-5). آن‌ها از فعالیت‌هایی که امنیت فردی‌شان را به خطر بیندازد، احتراز می‌کنند (Churchman et. al, 1997). ترس تعیین‌کننده فعالیت‌هایی است که زنان در آن شرکت می‌کنند، به قسمی که، مکان و زمان، و تاثیرات توانایی زنان در برابر عملکرد شهر به‌عنوان شهروندان با حقوق برابر به حساب می‌آیند. (churchman & kallus; 1999)

تنظیم چشم انداز مطلوب بصری، استفاده از ابزار ضوابط و مقررات ساخت و ساز و نیز پیشنهاد الگوهای متناسب معماری و شهرسازی، از مهم‌ترین مسائل مطرح در ایجاد سیمای حجمی مناسب در محدوده بوده که می‌توان با تأکید بر آن‌ها در طراحی محدوده، هویت بافت را نیز حفظ نمود (زالی و همکاران، ۱۳۹۵). در طراحی شهری، زنان شرایطی برابر با مردان را از نظر حضور در فضای شهری مطالبه می‌نمایند (Najmabadi, 2005: 152). با ورود مدرنیته، نقش، عملکرد و انتظارات از فضاهای عمومی تغییر نمود و عملکردهای جدیدی همچون تماشاخانه، سینما، چاپخانه، هتل، مغازه‌هایی به سبک فرنگی، باغ ملی، باغ وحش و... به

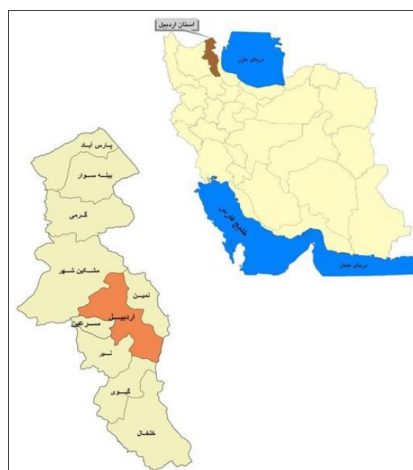
شهر اضافه شده و فضاهای عمومی آماده پذیرش حضور زنان در کنار مردان شدند (Najmabadi, 2005: 152). بعد از انقلاب همگرا شدن ارزش‌های سنتی خانواده با ارزش‌های اجتماعی و مشروعیت حضور و فعالیت اجتماعی و اشتغال زنان خارج از خانه، تحولی دیگر در این عرصه به وجود آورد (Amirebrahimi, 2006).

روش پژوهش

در تحقیق حاضر، از روش توصیفی-تحلیلی برای بررسی زوایای مختلف موضوع استفاده شده است. روش گردآوری اطلاعات به صورت اسنادی (مطالعه کتابخانه‌ای، مرور اسناد و طرح‌ها و سایر متون تحقیقی) و همین‌طور میدانی به شیوه مشاهده، مصاحبه و استفاده از تکنیک پرسشنامه بوده و از سه پرسشنامه‌ی مجزا که عبارتند از پرسشنامه‌ی فعالیت و رفتار (رابطه‌ها و مناسبات اجتماعی) ویژه بانوان و آقایان (محقق ساخته)، پرسشنامه‌ی ویژگی‌های کالبدی-فضایی و پرسشنامه‌ی معانی. روایی پرسشنامه به صورت روایی صوری و استفاده از نظر اساتید و کارشناسان موجود در حیطه شهری انجام پذیرفته است. پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ به ترتیب، که برای مؤلفه فعالیت و رفتار ۰/۵۸، مؤلفه ویژگی‌های کالبدی-فضایی ۰/۷۰ و مؤلفه معانی ارتباط درونی مطلوبی برخوردارند. جامعه آماری این تحقیق شامل ضلع غربی بقعه شیخ صفی‌الدین در اردبیل حدفاصل میدان عالی‌قاپو تا خیابان اسماعیل بیگ می‌باشد که به پیاده‌راه تبدیل شده است. این پیاده‌راه در بین عامه مردم به پیاده‌راه عالی‌قاپو شهرت یافته است. روش نمونه‌گیری نیز، روش نمونه‌گیری تصادفی می‌باشد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از بخش آمار توصیفی با استفاده از جداول و در بخش دوم از آمار استنباطی، برای بررسی و تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های تحلیل آماری با استفاده از نرم‌افزار SPSS استفاده گردید.

قلمرو جغرافیایی پژوهش

شهر اردبیل به‌عنوان مرکز استان اردبیل در موقعیت جغرافیایی ۳۳ و ۳۸ تا ۵۶ و ۳۷ درجه عرض شمالی و ۴۷ و ۴۸ تا ۳۹ و ۴۸ درجه طول شرقی قرار گرفته و با مساحتی معادل ۲۴۹۸ کیلومتر مربع ۱۴ درصد از سطح استان اردبیل را تشکیل می‌دهد. جمعیت این شهر در سال ۱۳۶۵ بالغ بر ۲۸۱۹۷۳ نفر، در سال ۱۳۷۵ تعداد ۳۴۰۳۸۶ نفر، در سال ۱۳۸۵، ۴۱۲۶۶۹ نفر و در سال ۱۳۹۵ به تعداد ۶۰۵۹۹۲ نفر رسیده است.

شکل ۲. محدوده مورد مطالعه (اردبیل - پیاده راه اسفیریس)

یافته‌ها و بحث

نتایج آمار توصیفی فعالیت زنان در فضای شهری به شرح زیر می‌باشد:

جدول ۱. هدف استفاده پاسخ‌دهندگان از محیط پیاده‌راه اسفیس

هدف استفاده	فراوانی	درصد فراوانی
نزدیک بودن به خانه	۱۳	۳/۴
نزدیک بودن به محل کار	۱۹	۵
استفاده از محیط فرهنگی آن	۱۳۶	۳۵/۵
استفاده از محیط تجاری آن	۲۶	۶/۸
استفاده از محیط اجتماعی آن	۳۰	۷/۸
دلایل شخصی	۱۵۹	۴۱/۵
مجموع	۳۸۳	۱۰۰

بررسی‌ها حاکی از این است که از ۳۸۳ نفر پاسخ‌دهندگان به سوال هدف از استفاده از محیط پیاده‌راه، تعداد ۱۳ نفر (۳/۴ درصد) نزدیک بودن به خانه، تعداد ۱۹ نفر (۵ درصد) نزدیک بودن به محل کار، تعداد ۱۳۶ نفر (۳۵/۵ درصد) استفاده از محیط فرهنگی آن، تعداد ۲۶ نفر (۸ درصد) استفاده از محیط تجاری آن، تعداد ۳۰ نفر (۷/۸ درصد) استفاده از محیط اجتماعی آن و تعداد ۱۵۹ نفر (۴۱/۵ درصد) به دلایل شخصی از محیط پیاده‌راه استفاده کرده‌اند؛ بنابراین با توجه به آمار به دست آمده از جدول ۲، تعداد زیادی از پاسخ‌دهندگان (حدود ۴۲ درصد) دلایل شخصی و حدود ۳۶ درصد نیز استفاده از محیط فرهنگی پیاده‌راه را هدف خود بیان کردند.

جدول ۲. میزان استفاده پاسخ‌دهندگان از محیط پیاده‌راه اسفیس

میزان استفاده	فراوانی	درصد فراوانی
یکبار در روز	۵۸	۱۵/۱
یکبار در هفته	۳۵	۹/۱
بیش از سه بار در هفته	۴۴	۱۱/۵
یکبار در ماه	۲۰۶	۵۳/۹
بیش از ۱۰ بار در ماه	۲۳	۶
بیش از ۲۰ بار در ماه	۱۷	۴/۴
مجموع	۳۸۳	۱۰۰

با توجه به آمار به دست آمده از جدول ۲، از ۳۸۳ نفر پاسخ‌دهندگان به سوال میزان استفاده از محیط پیاده‌راه، تعداد ۵۸ نفر (۱۵/۱ درصد) یکبار در روز، تعداد ۴۴ نفر (۱۱/۵ درصد) بیش از سه بار در هفته، تعداد ۳۵ نفر (۹/۱ درصد) یکبار در هفته، تعداد ۱۷ نفر (۴/۴ درصد) بیش از ۲۰ بار در ماه، تعداد ۲۳ نفر (۶ درصد) بیش از ۱۰ بار در ماه و تعداد ۲۰۶ نفر (۵۳/۹ درصد) یکبار در ماه، از محیط پیاده‌راه استفاده کرده‌اند؛ بنابراین نتیجه می‌گیریم که تعداد زیادی از پاسخ‌دهندگان حداقل یک بار در ماه، از این پیاده‌راه استفاده کرده‌اند.

جدول ۳. مدت زمان استفاده پاسخ‌دهندگان از محیط پیاده‌راه اسفیس

مدت زمان استفاده	فراوانی	درصد فراوانی
کمتر از ۳۰ دقیقه	۱۶۹	۴۴/۱
بین ۳۰ دقیقه تا ۶۰ دقیقه	۱۰۵	۲۷/۴
بین ۶۰ تا ۱۲۰ دقیقه	۷۷	۲۰/۱
بیشتر از ۳ ساعت	۳۲	۸/۴
مجموع	۳۸۳	۱۰۰

همچنین از نتایج آمار جدول ۳، مشخص شد که از ۳۸۳ نفر پاسخ‌دهندگان به سوال مدت زمان استفاده از محیط پیاده‌راه، تعداد ۱۶۹ نفر (۴۴/۱ درصد) کمتر از ۳۰ دقیقه، تعداد ۱۰۵ نفر (۲۷/۴ درصد) بین ۳۰ دقیقه تا ۶۰ دقیقه، تعداد ۷۷ نفر (۲۰/۱ درصد) بین

۶۰ تا ۱۲۰ دقیقه، تعداد ۳۲ نفر (۸/۴ درصد) بیش از ۳ ساعت، از محیط پیاده‌راه استفاده کرده‌اند؛ بنابراین نتیجه می‌گیریم که تعداد زیادی از پاسخ‌دهندگان (حدود ۴۴ درصد)، کمتر از نیم‌ساعت از این پیاده‌راه استفاده کرده‌اند.

جدول ۴. میزان تمایل پاسخ‌دهندگان به برگزاری مراسم‌ها در مسیر پیاده‌روی

میزان تمایل	بسیار کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	مجموع
فراوانی	۰	۰	۲۳۸	۹۴	۵۱	۳۸۳
درصد فراوانی	۰	۰	۶۲/۱	۲۴/۵	۱۳/۳	۱۰۰

طبق جدول ۴، تحقیق حاضر نشان داد که از ۳۸۳ نفر پاسخ‌دهندگان به سوال تمایل به برگزاری مراسم‌ها در مسیر پیاده‌روی، تعداد ۲۳۸ نفر (۶۲/۱ درصد) متوسط، تعداد ۹۴ نفر (۲۴/۵ درصد) زیاد، تعداد ۵۱ نفر (۱۳/۳ درصد) خیلی زیاد عنوان کردند؛ بنابراین نتیجه می‌گیریم که بیشتر پاسخ‌دهندگان (۶۲ درصد)، تمایل خود را برای دیدن فعالیت‌هایی همچون مراسم مذهبی، جشن‌های عمومی، نمایشگاه آثاری هنری و... در مسیر پیاده‌روی، متوسط بیان کردند.

جدول ۵. دلایل استفاده پاسخ‌دهندگان از محیط پیاده‌راه اسفیس

دلایل استفاده	فراوانی	درصد فراوانی
استفاده از خدمات جنبی، فروشگاه و...	۶۶	۱۷/۲
ملاقات با دوستان و آشنایان	۵۵	۱۴/۴
نشستن و اوقات فراغت	۱۵۷	۴۱
شرکت در فعالیت‌های جنبی، نمایشگاه‌های هنری و...	۱۰۵	۲۷/۴
مجموع	۳۸۳	۱۰۰

نتایج تحلیل آماری جدول ۵، نشان داد که از ۳۸۳ نفر پاسخ‌دهندگان به سوال دلایل استفاده پاسخ‌دهندگان از محیط پیاده‌راه، تعداد ۶۶ نفر (۱۷/۲ درصد) به‌علت استفاده از خدمات جنبی و فروشگاه، تعداد ۵۵ نفر (۱۴/۴ درصد) با هدف ملاقات با دوستان و آشنایان، تعداد ۱۵۷ نفر (۴۱ درصد) با هدف نشستن و اوقات فراغت و تعداد ۱۰۵ نفر (۲۷/۴ درصد) به‌علت شرکت در فعالیت‌های جنبی، نمایشگاه‌های هنری و... از محیط پیاده‌راه استفاده کرده‌اند؛ بنابراین نتیجه می‌گیریم که تعداد زیادی از پاسخ‌دهندگان، اولویت اولشان، نشستن و اوقات فراغت را دلیل استفاده از محیط پیاده‌راه بیان کردند.

جدول ۶. قسمت مناسب منتخب مسیر پیاده‌راه از دیدگاه پاسخ‌دهندگان

قسمت مناسب	فراوانی	درصد فراوانی
قسمت آبنمای مسیر پیاده‌روی	۶۶	۱۷/۲
پیاده‌روی در طول مسیر	۴۰	۱۰/۴
قسمت مبلمان شهری و نیمکت‌های سنگی	۲۵۳	۶۶/۱
قسمت پاساژها و رستوران‌ها	۲۴	۶/۳
مجموع	۳۸۳	۱۰۰

طبق داده‌های آماری جدول ۶، از ۳۸۳ نفر پاسخ‌دهندگان به سوال قسمت مناسب منتخب مسیر پیاده‌راه، تعداد ۶۶ نفر (۱۷/۲ درصد) قسمت آبنمای مسیر پیاده‌روی، تعداد ۴۰ نفر (۱۰/۴ درصد) پیاده‌روی در طول مسیر، تعداد ۲۵۳ نفر (۶۶/۱ درصد) قسمت مبلمان شهری و نیمکت‌های سنگی و تعداد ۲۴ نفر (۶/۳ درصد) قسمت پاساژها و رستوران‌ها را قسمت مناسب منتخب مسیر پیاده‌راه عنوان کرده‌اند؛ بنابراین نتیجه می‌گیریم که تعداد زیادی از پاسخ‌دهندگان (حدود ۶۶ درصد)، قسمت مبلمان شهری و نیمکت‌های سنگی را قسمت منتخب مسیر پیاده‌راه بیان کردند.

طبق جدول ۷، تحقیق حاضر نشان داد که از ۳۸۳ نفر پاسخ‌دهندگان به سوال موضوع مورد بحث در زمان توقف در ارتباط با دیگران در محیط پیاده‌راه، تعداد ۴۶ نفر (۱۲ درصد) موضوعات مربوط به خانه‌داری، تعداد ۱۵۷ نفر (۴۱ درصد) موضوعات مربوط به فروشگاه‌های تجاری و هنری در مسیر پیاده‌روی، تعداد ۲۶ نفر (۶/۸ درصد) موضوعات مربوط به خانواده و فرزندان و تعداد ۱۵۴

نفر (۴۰/۲ درصد) موضوعات مربوط به محیط مسیر پیاده‌روی را موضوع مورد بحث در زمان توقف در ارتباط با دیگران در مسیر پیاده‌راه عنوان کرده‌اند؛ بنابراین نتیجه می‌گیریم که بیشترین موضوعاتی که پاسخ‌دهندگان در زمان توقف خود در مسیر پیاده‌روی با افراد طرف ارتباط خود، صحبت می‌کردند؛ اول، مربوط به فروشگاه‌های تجاری و هنری در مسیر پیاده‌روی (۴۱ درصد) و دوم، مربوط به محیط مسیر پیاده‌روی (۴۰/۲ درصد) بوده است.

جدول ۷. موضوع مورد بحث پاسخ‌دهندگان در زمان توقف در ارتباط با دیگران در محیط پیاده‌راه

موضوعات مورد بحث در زمان توقف در محیط پیاده‌راه	فراوانی	درصد فراوانی
مربوط به خانه‌داری	۴۶	۱۲
مربوط به فروشگاه‌های تجاری و هنری در مسیر پیاده‌روی	۱۵۷	۴۱
مربوط به شوهر و فرزندان	۲۶	۶/۸
مربوط به محیط مسیر پیاده‌روی	۱۵۴	۴۰/۲
مجموع	۳۸۳	۱۰۰

جدول ۸. میزان کسب اطلاعات لازم پاسخ‌دهندگان از منابع مختلف

میزان کسب اطلاعات	بخش اطلاعات	تابلوهای اطلاع‌رسانی	دوستان و آشنایان	اینترنت و رسانه‌ها	مجموع
فراوانی	۸۰	۷۳	۵۴	۱۷۶	۳۸۳
درصد فراوانی	۲۰/۹	۱۹/۱	۱۴/۱	۴۶	۱۰۰

با توجه به جدول ۸، تحقیق حاضر نشان داد که از ۳۸۳ نفر پاسخ‌دهندگان به سوال میزان کسب اطلاعات لازم پاسخ‌دهندگان از منابع مختلف، تعداد ۸۰ نفر (۲۰/۹ درصد) بخش اطلاعات، تعداد ۷۳ نفر (۱۹/۱ درصد) تابلوهای اطلاع‌رسانی، تعداد ۵۴ نفر (۱۴/۱ درصد) از طریق دوستان و آشنایان و تعداد ۱۷۶ نفر (۴۶ درصد) از طریق اینترنت و رسانه‌ها عنوان کردند؛ بنابراین نتیجه می‌گیریم که اینترنت و رسانه‌ها بیشترین منبع کسب اطلاعات و پاسخگویی به سوالات پاسخ‌دهندگان بوده است.

جدول ۹. میزان تاثیر شاخص‌های رخدادهای در مسیر پیاده‌روی تاریخی

شاخص‌ها	بسیار کم		کم		متوسط		زیاد		خیلی زیاد	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
وجود فروشگاه‌های تجاری و هنری	۰	۰	۰	۰	۹	۲/۳	۲۹۲	۷۶/۲	۸۲	۲۱/۴
جذابیت فضا و تداوم حضور	۰	۰	۰	۰	۱۷۷	۴۶/۲	۱۱۵	۳۰	۹۱	۲۳/۸
تشخیص و تمایز فضا	۰	۰	۰	۰	۳۱	۸/۱	۱۸۶	۴۸/۶	۱۶۶	۴۳/۳
امنیت	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۵۳	۱۳/۸	۳۳۰	۸۶/۲
میزان مشارکت اجتماعی	۰	۰	۳۶	۹/۴	۱۰۴	۲۷/۲	۱۴۶	۳۸/۱	۹۷	۲۵/۳

با توجه به جدول ۹، تحقیق حاضر نشان داد که از ۳۸۳ نفر پاسخ‌دهندگان به سوال میزان تاثیر شاخص‌های رخدادهای در مسیر پیاده‌روی تاریخی، شاخص‌های وجود فروشگاه‌های تجاری و هنری، جذابیت فضا و تداوم حضور، تشخیص و تمایز فضا، امنیت و میزان مشارکت اجتماعی مورد سوال قرار گرفت که با توجه به آمار به‌دست آمده، از منظر پاسخ‌دهندگان، متغیر امنیت (۸۶/۲ درصد) در محیط مسیر پیاده‌روی، به‌عنوان مهمترین شاخص بیان گردید.

جهت تحلیل آمار استنباطی فرضیه‌های تحقیق و بررسی این‌که چه معیارهایی بر فعالیت زنان در فضاهای شهری موثر می‌باشد؛ از نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای به شرح زیر استفاده گردید:

جدول ۱۰. آزمون تی تک نمونه‌ای معیارهای کلی حضور

معیارها	حجم	درجه آزادی	میانگین	انحراف معیار	انحراف استاندارد	نمره T	سطح معناداری	سطح بالا	سطح پایین
ویژگی‌های کالبدی-فضایی	۳۸۳	۳۸۲	۴/۰۳۵۸	۰/۰۱۴۹۳	۰/۲۹۲۲۲	۶۹/۳۷۱	۰/۰۰۱	۱/۰۶۵۲	۱/۰۰۶۵
مناسبات اجتماعی بانوان	۳۸۳	۳۸۲	۳/۶۹۴۹	۰/۰۲۰۷۴	۰/۴۰۵۹۰	۳۳/۵۰۵	۰/۰۰۱	۰/۷۳۵۷	۰/۶۵۴۱
رخدادهای در مسیر پیاده‌روی	۳۸۳	۳۸۲	۴/۱۹۴۸	۰/۰۱۴۹۸	۰/۲۹۳۰۷	۶۲/۳۸۱	۰/۰۰۱	۱/۱۲۰۵	۱/۰۶۱۶

با توجه به اطلاعات به‌دست آمده از جدول ۱۰، می‌توان دریافت که چه معیارهایی برای فعالیت بانوان در مسیر پیاده‌راه تاریخی موثر می‌باشد. در بین عوامل مذکور در جدول، مناسبات‌های اجتماعی (رخدادهای در مسیر پیاده‌روی) بیشترین میانگین را دارا می‌باشد و سپس معیار ویژگی‌های کالبدی-فضایی از نظر پاسخ‌دهندگان دارای اهمیت و توجه بیشتری بوده است.

جدول ۱۱. آزمون تی تک نمونه‌ای شاخص‌های کالبدی-فضایی موثر بر حضور بانوان

شاخص‌ها	حجم	درجه آزادی	میانگین	انحراف معیار	انحراف استاندارد	نمره T	سطح معناداری	سطح بالا	سطح پایین
روشنایی فضا	۳۸۳	۳۸۲	۴/۲۱۴۱	۰/۰۳۰۰۹	۰/۵۸۸۸۲	۴۰/۳۵۲	۰/۰۰۱	۱/۲۷۳۳	۱/۱۵۴۹
دلباز بودن فضا	۳۸۳	۳۸۲	۴/۰۰۶۵	۰/۰۳۴۴۵	۰/۴۷۸۵۵	۴۱/۱۶۲	۰/۰۰۱	۱/۰۵۴۶	۰/۹۵۸۴
رنگ، نوع، بافت و کیفیت	۳۸۳	۳۸۲	۴/۴۹۳۵	۰/۰۲۲۴۹	۰/۴۴۰۰۸	۶۶/۴۱۴	۰/۰۰۱	۱/۵۳۷۷	۱/۴۴۹۳
شکل و فرم مسیر پیاده‌راه	۳۸۳	۳۸۲	۲/۷۳۳۷	۰/۰۲۳۲۱	۰/۴۵۴۲۹	۳۱/۶۰۷	۰/۰۰۱	۰/۷۷۹۳	۰/۶۸۸۰
تزئینات و اشکال خاص	۳۸۳	۳۸۲	۲/۹۴۸۷	۰/۰۲۵۸۲	۰/۵۰۵۳۳	۳۶/۷۴۰	۰/۰۰۱	۰/۹۹۹۴	۰/۸۹۷۹
علائم، نمادها و نشانه‌ها	۳۸۳	۳۸۲	۴/۳۲۱۱	۰/۰۲۴۵۸	۰/۴۸۰۹۸	۵۳/۷۵۵	۰/۰۰۱	۱/۳۶۹۵	۱/۲۷۲۸
وجود نیمکت و سکو	۳۸۳	۳۸۲	۲/۸۲۲۵	۰/۰۳۵۳۵	۰/۶۹۱۷۷	۲۳/۲۶۸	۰/۰۰۱	۰/۸۹۲۰	۰/۷۵۳۰
قابلیت دسترسی برای گروه‌ها	۳۸۳	۳۸۲	۲/۷۴۶۷	۰/۰۴۵۴۷	۰/۸۸۹۷۸	۱۶/۴۲۴	۰/۰۰۱	۰/۸۳۶۱	۰/۶۵۷۳

با توجه به اطلاعات به‌دست آمده از جدول ۱۱، می‌توان دریافت که وضعیت شاخص‌های کالبدی-فضایی از دیدگاه پاسخ‌دهندگان چگونه بوده است. با توجه به میانگین به‌دست آمده شاخص رنگ، نوع، بافت و کیفیت مصالح مورد استفاده در دیوارها، کف و سقف (۴/۴۹۳۵)، موثرترین و شکل و فرم مسیر پیاده‌روی (۲/۷۳۳۷)، قابلیت دسترسی برای گروه‌ها (۲/۷۴۶۷) و وجود نیمکت و سکو (۲/۸۲۲۵) کم‌اهمیت‌ترین شاخص از دیدگاه پاسخ‌دهندگان بیان شده است. با توجه به میانگین‌های کمتر از ۳، بیانگر وجود ضعف در این مولفه‌ها می‌باشد.

جدول ۱۲. آزمون تی تک نمونه‌ای شاخص‌های رخدادهای در مسیر پیاده‌روی موثر بر حضور بانوان

شاخص‌ها	حجم	درجه آزادی	میانگین	انحراف معیار	انحراف استاندارد	نمره T	سطح معناداری	سطح بالا	سطح پایین
وجود فروشگاه‌های تجاری	۳۸۳	۳۸۲	۴/۱۹	۰/۰۲۳	۰/۴۴۹	۵۱/۸۶۹	۰/۰۰۱	۱/۲۴	۱/۱۵
جذابیت فضا و تداوم حضور	۳۸۳	۳۸۲	۳/۷۸	۰/۰۴۱	۰/۸۰۷	۱۸/۸۰۹	۰/۰۰۱	۰/۸۶	۰/۶۹
تشخیص و تمایز فضا	۳۸۳	۳۸۲	۴/۳۵	۰/۰۳۲	۰/۶۲۵	۴۲/۳۲۲	۰/۰۰۱	۱/۴۲	۱/۲۹
امنیت	۳۸۳	۳۸۲	۴/۸۶	۰/۰۱۸	۰/۳۴۶	۱۰۵/۳۷۲	۰/۰۰۱	۱/۹۰	۱/۸۳
میزان مشارکت اجتماعی	۳۸۳	۳۸۲	۳/۷۹	۰/۰۴۷	۰/۹۲۸	۱۶/۷۴۶	۰/۰۰۱	۰/۸۹	۰/۷۰

با توجه به اطلاعات به‌دست آمده از جدول ۱۲، می‌توان دریافت که امنیت (۴/۸۶) مهم‌ترین شاخص و جذابیت فضا و تداوم حضور (۳/۷۸) و میزان مشارکت اجتماعی (۳/۷۹) کم‌اهمیت‌ترین شاخص از دیدگاه بانوان در معیار رخدادهای در مسیر پیاده‌روی می‌باشد. با توجه به نتایج به‌دست آمده از جدول ۱۲ که از نقطه نظرات بانوان به‌دست آمده است، چنین استنباط می‌شود که امنیت مهم‌ترین

خواسته بانوان در مسیر پیاده‌راه و به دنبال تأمین آن، سپس به کیفیت فضای مسیر اعم از رنگ‌بندی و بافت محیط، نورپردازی فضا و رخدادهای در مسیر اهمیت نشان می‌دهند. بنابراین تأمین امنیت محیط اعم از امنیت جانی، مالی، روانی و... جای تحقیقات بسیاری دارد و پس از آن همت و فعالیت سازمان مربوطه برای ارتقای کیفیت فضای مذکور را طلب می‌نمایند.

جدول ۱۳. آزمون ضریب همبستگی پیرسون برای تعیین ارتباط بین فعالیت زنان و کیفیت فضای شهری

میانگین فعالیت زنان	میانگین کیفیت فضای شهری	آماره پیرسون	سطح معناداری
۳/۷۱۶۲	۳/۰۹۱۱	۰/۱۴۳	۰/۰۰۵

با توجه به اطلاعات به‌دست آمده از آزمون، بین فعالیت زنان و کیفیت فضای شهری رابطه مثبت معناداری وجود دارد. این رابطه دوسویه می‌باشد. بدین معنا که با افزایش متغیر کیفیت فضای شهری، نرخ رشد متغیر فعالیت زنان نیز افزایش می‌یابد و برعکس با کاهش متغیر کیفیت فضای شهری نیز متغیر فعالیت زنان کاهش می‌یابد.

نتیجه‌گیری

برای بررسی معیارهای موثر بر فعالیت زنان در فضاهای شهری، از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شده است. به طوری که با توجه به نتایج آزمون، با توجه به نتایج آزمون، میانگین روشنایی فضا برابر با ۴/۲۱۴ و انحراف معیار ۰/۰۳، دلباز بودن فضا با میانگین ۴/۰۰۶ و انحراف معیار ۰/۰۲۴، رنگ، نوع، بافت و کیفیت با میانگین ۴/۴۹۳ و انحراف معیار ۰/۰۲۲، شکل و فرم مسیر پیاده‌راه با میانگین ۲/۷۳۳ و انحراف معیار ۰/۰۲۳، تزئینات و اشکال خاص با میانگین ۲/۹۴۸ و انحراف معیار ۰/۰۲۵، علائم، نمادها و نشانه‌ها با میانگین ۴/۳۲۱۱ و انحراف معیار ۰/۰۲۴، وجود نیمکت و سکو با میانگین ۲/۸۲ و انحراف معیار ۰/۰۳۵ و قابلیت دسترسی برای گروه‌ها با میانگین ۲/۷۴۶ و انحراف معیار ۰/۰۴۵ به‌دست آمده است. بنابراین می‌توان دریافت که وضعیت شاخص‌های کالبدی-فضایی از دیدگاه پاسخ‌دهندگان، با توجه به میانگین به‌دست آمده شاخص رنگ، نوع، بافت و کیفیت مصالح مورد استفاده در دیوارها، کف و سقف (۴/۴۹۳)، موثرترین و شکل و فرم مسیر پیاده‌روی (۲/۷۳۳۷)، کم‌اهمیت‌ترین شاخص از دیدگاه پاسخ‌دهندگان بیان شده است که در حد متوسط است و با توجه به میزان معناداری به‌دست آمده در شاخص‌های کالبدی-فضایی موثر بر حضور بانوان است، این شاخص‌ها معنادار بوده و قابلیت تعمیم به کل جامعه را دارد و اگر کیفیت و شاخص‌های کالبدی-فضایی دارای کیفیت بالا باشند، تاثیر مثبتی بر حضور بانوان خواهد گذاشت ولی در حال حاضر با توجه به نتایج، شاخص‌های کالبدی-فضایی در حد مطلوب نیست و در حد متوسط می‌باشد و در نتیجه باعث حضور کمتر بانوان در محدوده پیاده‌روی شده است.

برای بررسی راهکارهای موثر در راستای ارتقای فعالیت زنان در فضای شهری، از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شد و بدین منظور شاخص‌های رخدادهای مسیر پیاده‌روی موثر بر حضور بانوان مورد بررسی قرار گرفت. با توجه به نتایج آزمون، میانگین وجود فروشگاه‌های تجاری برابر با ۴/۱۹ و انحراف معیار ۰/۰۲۳، جذابیت فضا و تداوم حضور با میانگین ۳/۷۸ و انحراف معیار ۰/۰۴۱، تشخیص و تمایز فضا با میانگین ۴/۳۵ و انحراف معیار ۰/۰۳۲، امنیت با میانگین ۴/۸۶ و انحراف معیار ۰/۰۱۸ و میزان مشارکت اجتماعی با میانگین ۳/۷۹ و انحراف معیار ۰/۰۴۷ به‌دست آمده است. بنابراین می‌توان دریافت که وضعیت شاخص‌های رخدادهای مسیر پیاده‌روی موثر بر حضور بانوان از دیدگاه پاسخ‌دهندگان، با توجه به میانگین به‌دست آمده شاخص امنیت (۴/۸۶) مهم‌ترین شاخص و جذابیت فضا و تداوم حضور (۳/۷۸) و میزان مشارکت اجتماعی (۳/۷۹) کم‌اهمیت‌ترین شاخص از دیدگاه بانوان در معیار رخدادهای در مسیر پیاده‌روی از دیدگاه پاسخ‌دهندگان بیان شده است که در حد متوسط است و با توجه به میزان معناداری به‌دست آمده در شاخص‌های رخدادهای مسیر پیاده‌روی موثر بر حضور بانوان است، برخی از این شاخص‌ها بالاتر از متوسط و برخی پایین‌تر از متوسط بوده، در نتیجه باید به مولفه‌هایی که پایین‌تر از متوسط بیان شده، اهمیت بیشتری قائل شد، که باعث افزایش حضور بانوان گردد.

بنابراین با توجه به نتایج به‌دست آمده از آزمون تی تک نمونه‌ای که عمدتاً از نقطه نظرات بانوان به‌دست آمده است؛ چنین استنباط می‌شود که امنیت مهم‌ترین خواسته بانوان در مسیر پیاده‌راه و به دنبال تأمین آن، به کیفیت فضای مسیر اعم از رنگ‌بندی و بافت محیط، نورپردازی فضا و رخدادهای در مسیر اهمیت نشان می‌دهند. بنابراین تأمین امنیت محیط اعم از امنیت جانی، مالی، روانی

و... جای تحقیقات بسیاری دارد و پس از آن همت و فعالیت مسئولین شهری جهت ارتقای کیفیت فضای مذکور را طلب می‌نمایند و نتیجه می‌شود که بین کیفیت فضای شهری و فعالیت زنان در فضای شهری ارتباط معناداری وجود دارد و فضاهای باکیفیت می‌تواند تاثیر مثبتی بر تقویت حضور و فعالیت زنان در این فضاها داشته باشد.

با توجه به این که آزمون در سطح کمی مطرح شده است از آزمون همبستگی پیرسون برای بررسی میزان ارتباط بین فعالیت زنان و کیفیت فضای شهری استفاده شد و نتایج نشان داد که خطای آزمون یا سطح معناداری آزمون کمتر از حد استاندارد ۰/۰۵ است. بنابراین آزمون معنادار است. یعنی بین فعالیت زنان و کیفیت فضای شهری رابطه مثبت معناداری وجود دارد. این رابطه دوسویه می‌باشد. بدین معنا که با افزایش متغیر کیفیت فضای شهری، متغیر فعالیت زنان نیز افزایش می‌یابد و با کاهش متغیر کیفیت فضای شهری نیز متغیر فعالیت زنان کاهش می‌یابد.

در نهایت با توجه به نظرات جمع‌آوری شده از پاسخ‌دهندگان و تحلیل آن‌ها توسط آزمون‌های توصیفی و استنباطی شامل آزمون تی تک نمونه‌ای و آزمون‌های ضریب همبستگی پیرسون، چنین استنباط می‌شود که احتمالاً بین فعالیت بانوان و کیفیت فضای شهری رابطه مثبت معناداری وجود دارد. این رابطه دوسویه می‌باشد. بدین معنا که با افزایش متغیر کیفیت فضای شهری شامل شاخص‌های مهم آن که توسط پاسخ‌دهندگان اشاره شده است (امنیت، کیفیت و نوع بافت مصالح به کار برده شده در محیط)، متغیر فعالیت زنان نیز افزایش می‌یابد و با کاهش متغیر کیفیت فضای شهری نیز متغیر فعالیت زنان کاهش می‌یابد.

بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که فعالیت‌پذیری فضاهای شهری در رابطه با بالابردن میزان فعالیت‌های اختیاری زنان با افزایش یا کاهش هر کدام از شاخص‌هایی مانند تجهیز فضاهای رها شده، نورپردازی، پاکیزگی محیط، ایجاد تعادل در فعالیت‌های شهری و جلوگیری از غلبه محیط‌های مردانه، وجود فضایی برای ماندن بیشتر در فضا، مؤثر واقع شود و معیارهای بیان شده نیز می‌تواند تا حد بسیار زیادی به ارتقای محیط کالبدی برای استفاده این گروه اجتماعی و افزایش هرچه بیشتر انواع فعالیت‌های زنان در فضاهای شهری در مطالعات آتی مورد تحلیل و بررسی قرار گیرد و افزایش حضور زنان در جامعه و تبدیل از شکل انفعالی و درون‌خانگی به شکل فعالانه و برون‌خانگی، نیازمند نگرش جدید در طراحی فضاهای شهری مناسب و می‌بایست در طراحی فضاهای نیازهای آنان توجه کرده و در جهت گسترش فضاها و تسهیلات مورد نیاز آن‌ها اقدام نمود، تا امکان استفاده بهینه و غیرآسیب‌زای آن‌ها در فضاهای شهری فراهم آید.

بنابراین حضور زنان در فضاهای شهری را بایستی با توجهی ویژه بررسی کرد؛ مسئله‌ی حضور زنان در عرصه‌های شهری و دسترسی عادلانه به فضاها و خدمات شهری در درون رهیافت‌هایی چون حکمرانی خوب شهری، شهرسازی انسان‌گرا و دیدگاه‌های دوستدار زنان مطرح شده و مورد تأکید قرار گرفته است. تحقق این موضوع در شهرهای کمتر توسعه‌یافته‌ای چون اردبیل راه درازی در پیش دارد؛ اگرچه بسیاری بر این عقیده‌اند که با گسترش شهرنشینی در یک جامعه فرصت ارتقا و بهبود شرایط و برخورداری بیشتر برای زنان از حقوق اجتماعی فراهم می‌شود. بنابراین ایجاد فضاهای شهری مناسب و پاسخگو به نیازهای زنان و روابط بین محیط و فعالیت‌های آن‌ها، فضای شهری را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

منابع

- الیاس‌زاده مقدم، سید نصرالدین و الهام ضابطیان (۱۳۸۹). بررسی شاخص‌های برنامه‌ریزی شهری موثر در ارتقای امنیت زنان در فضاهای عمومی با رویکرد مشارکتی (نمونه موردی: بخش مرکزی شهر تهران)، *نشریه هنرهای زیبا، معماری و شهرسازی*، شماره ۴۴.
- بایابی، جواد؛ دشتی‌زاده، پریسا؛ طالب‌زاده، زهرا (۱۳۹۶). مناسب‌سازی فضای شهری برای زنان، دوازدهمین سمپوزیوم پیشرفت‌های علوم و تکنولوژی کمیسیون پنجم: سرزمین پایدار، معماری و شهرسازی.
- بارانی، مهشید (۱۳۹۵). بررسی چگونگی مبلمان شهری و تاثیر آن بر اجتماع‌پذیری فضای شهری برای زنان، همایش بین‌المللی زنان و زندگی شهری، تهران، شهرداری تهران.
- برومند، مریم؛ رضایی، سولماز (۱۳۹۱). ارزیابی کارکرد بوستانهای زنان در افزایش حضور انتخابی زنان در فضاهای شهری (نمونه موردی بوستان آزادگان، منطقه ۱۵ شهر تهران)، نخستین همایش علمی و پژوهشی زنان و زندگی شهری، تهران.
- پاکزاد، جهان‌شاه (۱۳۸۴). مبانی نظری و فرآیند طراحی شهری، وزارت مسکن و شهرسازی، معاونت شهرسازی و معماری، دبیرخانه شورای عالی شهرسازی و معماری.

- پیربائی، محمدتقی؛ نژاد ابراهیمی، احد؛ ابی‌زاده، سامان (۱۳۹۷). بازنمایی معناهای فضاهای شهری اردبیل دوره صفویه با نظریه فرهنگی هال، نشریه فرهنگ معماری و شهرسازی/اسلامی، سال چهارم، شماره اول.
- حاجی احمدی همدانی، آذین؛ حمید ماجدی و لعل جهانشاهلو (۱۳۹۴). بررسی معیارهای تاثیرگذار بر افزایش میزان فعالیت زنان در فضاهای شهری، مطالعه موردی: محله پونک (۲۰ متری گلستان) شهر تهران، فصلنامه علمی- پژوهشی مطالعات شهری، شماره چهاردهم.
- داداش‌پور، هاشم؛ احمدیزدانیان و وحید کشت‌کار (۱۳۹۶). شناسایی و تحلیل مولف‌های موثر بر حضور عادلانه زنان در فضای عمومی شهری، زن در توسعه و سیاست، ۱۵(۱).
- دنیوی‌راد، مریم؛ خواجوی، محبوبه (۱۳۹۳). سنجش عوامل موثر بر حضور پذیری زنان در فضای شهری (پارک رسالت مشهد)، ششمین کنفرانس ملی برنامه‌ریزی و مدیریت شهری با تاکید بر مولفه‌های شهر اسلامی، مشهد.
- راست‌بین، ساجد؛ جعفری، یاسر؛ دارم، یاسمن؛ معززی مهر طهران، امیرمحمد (۱۳۹۱). پژوهشی بر رابطه همبستگی مابین کیفیت‌های محیطی و تداوم حیات شهری در عرصه‌های عمومی. باغ نظر، ۲۱، ۳۵-۴۴.
- رفعیان، مجتبی؛ تقوایی، علی‌اکبر؛ خادمی، مسعود؛ علی‌پور، روجا (۱۳۹۱). بررسی تطبیقی رویکردهای سنجش کیفیت در طراحی فضاهای عمومی شهری. معماری و شهرسازی/ایران، ۳ (۴).
- رفعیان، مجتبی؛ سیفایی، مهسا (۱۳۸۴). فضاهای عمومی شهری؛ بازنگری و ارزیابی کیفی. هنرهای زیبا، ۲۳، ۳۵-۴۲.
- زالی، نادر؛ زارعی، مجید؛ ابی‌زاده، سامان؛ هاشم زاده قلعه جوق، فرشید (۱۳۹۵). برنامه‌ریزی راهبردی جهت ساماندهی بافت فرسوده شهری (مطالعه موردی: محله شهیدگاه بقعه شیخ صفی‌الدین شهر اردبیل)، فصلنامه علمی-پژوهشی اقتصاد و مدیریت شهری، ۱۴.
- زمانی دارانی، فاطمه؛ مقصودی، سوده (۱۳۹۷). سنجش میزان مطلوبیت کالبدی فضای شهری از دیدگاه زنان (مطالعه موردی: شهر داران)، کنفرانس ملی عمران و معماری در مدیریت شهری قرن ۲۱، کرج.
- سیفایی، مهسا (۱۳۸۴). مطلوبیت سنجی فضاهای عمومی شهری جهت استفاده گروه‌های خاص اجتماعی (زنان)، در الگوی برنامه‌ریزی مشارکتی مورد مطالعه: میدان هفت حوض، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده هنر، استاد راهنما: دکتر مجتبی رفعیان.
- شارع پور، محمود؛ تولایی، نوین؛ اسلامی، اصلی (۱۳۹۸). ارزیابی مطلوبیت فضاهای عمومی شهری از دیدگاه جوانان (مطالعه موردی: شهر قائم‌شهر). مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، ۱۴(۳)، ۶۰۵-۶۲۱.
- شجاعی، دلارام؛ پرتوی، پروین (۱۳۹۴). عوامل مؤثر بر ایجاد و ارتقاء اجتماع‌پذیری در فضاهای عمومی با مقیاس‌های مختلف شهر تهران (نمونه موردی: فضاهای عمومی دو محله و یک ناحیه در منطقه ۷ تهران)، ماهنامه باغ نظر، ۱۲، ۳۴.
- غضنفریان، شادی (۱۳۹۵). اصول و روش‌های طراحی فضای شهری مناسب برای حضور و فعالیت زنان نمونه موردی: سبزه میدان زنجان، نخستین اجلاس جهانی شوراها و شهرداران ۲۰۱۶، تهران، موسسه نمودار توسعه داتیس.
- کشت‌کار، وحید؛ یزدانیان، احمد؛ قدیری، سمانه (۱۳۹۵). بررسی گفتمان حق به شهر با تاکید بر حضور پذیری زنان در فضای شهری (نمونه موردی: پارک شهر)، همایش بین‌المللی زنان و زندگی شهری، تهران، شهرداری تهران.
- لنگ، جان. ترجمه سید حسین بحرینی (۱۳۸۶). طراحی شهری گونه‌شناسی رویه‌ها همراه با بیش از پنجاه مورد خاص. چاپ اول، انتشارات دانشگاه تهران.
- محمدزاده سقطی، شادی (۱۳۹۴). واکاوی تأثیر اجتماع‌پذیری در فضاهای عمومی: تأملی بر ارتقای جایگاه زنان در فضای شهری، کنفرانس بین‌المللی انسان، معماری، عمران و شهر، تبریز، مرکز مطالعات راهبردی معماری و شهرسازی.
- محمدی مکوندی، زینب (۱۳۷۹). بررسی تأثیر کیفیت فضای شهری بر میزان حضور زنان در شهر اهواز نمونه موردی محله کیانپارس، نشریه معماری شناسی، ۱(۳).
- محمدی، علیرضا؛ غفاری گیلانده، عطا؛ نصیری، هاجر (۱۳۹۶). کیفیت فضای شهری و نیاز زنان، پنجمین کنفرانس ملی پژوهش‌های کاربردی در مهندسی عمران، معماری و مدیریت شهری، تهران، دانشگاه صنعتی خواجه نصیرالدین طوسی.
- یوسفی، فاطمه؛ بیات، اتوسا (۱۳۹۶). بررسی تطبیقی مولفه‌های کیفیت فضای شهری در پیاده‌راه‌های شهر تبریز با توجه به میزان پاسخگویی به نیازهای زنان (نمونه موردی پیاده‌راه تربیت و پیاده‌راه شهریار کوی ولیعصر تبریز، سومین کنفرانس سالانه پژوهش‌های معماری، شهرسازی و مدیریت شهری، شیراز، موسسه معماری و شهرسازی سفیران راه مهراری.
- Amir-Ebrahimi, M. (2006). Conquering enclosed public spaces. *Cities*, 23(6), 455-461.
- Banerjee, T. (2001). The future of public space: beyond invented streets and reinvented places. *Journal of the American planning association*, 67(1), 9-24.
- Canter, D. (1983). The purposive evaluation of places: A facet approach. *Environment and behavior*, 15(6), 659-698.

- Carmona, M. Heath, T. Oc, T. Tiesdell, S. (2005). *Public Places, Urban Space*. Architectural Press, Elsevier.
- Churchman, A. Kallus, R. (1999). Safe Urban Environment: Women's and Security in Urban Public Spaces. Center of Urban and Regional Studies, Technion, Israel Institute of Technology, Occupaid Palestine.
- Cuthbert, A. (2006). *The Form of Cities – Political Economy and Urban Design*. Oxford, 128.
- Day, K. (2000). The ethic of care and women's experiences of public space. *Journal of environmental psychology*, 20(2), 103-124.
- Garcia-Ramon, M. D., Ortiz, A., & Prats, M. (2004). Urban planning, gender and the use of public space in a peripheral neighbourhood of Barcelona. *Cities*, 21(3), 215-223.
- Gehl, J. (1996). (First published 1971). *Life between Buildings: Using Public Space* (Third edition), Arkitektens Forlag, Skive.
- Holland, Caroline. Clark, Andrew. katz, Jeanne. Peace, Sheila. (2007). Social interactions in urban public spaces, Bristol, UK: Policy Press.
- Knorr, Lilian. (2014). Youth and Cities Planning with Low-Income Youth and Urban Youth Cultures in New York City and Paris, Massachusetts Institute of Technology.
- Lofland, L. (1984). Women and urban public space, *Women and Environments*, 6(2), pp. 12-14.
- Najmabadi, A. (2005). Women with Mustaches and Men without Beards Gender and Sexual Anxieties of Iranian Modernity, Berkeley University of California pub.
- Rafatjah, M. (2014). Urban and leisure spaces design. Investigate the operations, urban spaces in the social life of citizens the streets of Tehran Case Study between Revolution to Revolution Square and the street intersection between the Municipality and Rehabilitation field to field sanctuary. Tehran: Tissa.
- Rafieian, M., & Sifaei, M. (2005). Urban Public Spaces. Quality Review and Evaluation, *Fine Arts Magazine*, 1-16.
- Rennie, S. (2006). *Urban Theory: A Critical Assessment*. Palgrave Macmillan.
- Sharepour, M. (2014). Analysis of public spaces trends in the city. Tehran: Tissa.
- Shoujaei, D. Partouvi, P. (2015). Analysis of Factors Affecting the Creation and Promotion of Sociability in Public Spaces in Different Scales of Tehran City (Case studies: Two Neighborhoods and an Area in District 7 Tehran. *Journal Baghnazar*. 12 (34), 93-108.
- Zahed zahedani. (2012). the Effect of City's Social Sphere on Youth Leisure Exercise with Emphasis on Social Activities: Case Study: Shiraz Municipal Youth. *Urban Sociological Studies (Urban Studies)*. 2, (30), 83-107.